

“ЗОЛОТЕ СТОЛІТТЯ” ДВОРЯНСТВА ЗА КАТЕРИНИ ІІ

Друга половина XVIII ст. у Росії пов'язана з ім'ям Катерини ІІ, яка зійшла на престол у 1762 р. Імператриця багато займалася самоосвітою, читала праці французьких просвітителів і наполегливо вивчала російську мову.

Катерина ІІ була тонким психологом і знавцем людей, вона вміло вибирала собі помічників, не боячись людей яскравих і талановитих. Саме тому Єкатерининське правління відзначено появою цілої плеяди видатних державних діячів, полководців, письменників, художників, музикантів. Вона добре вловлювала всяку ділову думку і використовувала її в своїх цілях [2].

За час свого правління Катерина Велика видала два найважливіші законодавчі акти - жалувані грамоти дворянству та містам. Жалувана грамота дворянству від 21 квітня 1785 р., повна назва якої “*Грамота на права, вольності і переваги благородного російського дворянства*”, фактично означала юридичне закріплення майже всіх існуючих прав та привілеїв російського дворянства. Ця грамота повинна була зміцнити становище дворянства, закріпити його привілеї, сприяти більшій консолідації пануючого класу і як результат - дарувати прихильність еліти [3].

“*Жалувана грамота дворянству*” складалася з вступного маніфесту та чотирьох розділів (92 статті). У ній встановлювалися принципи організації місцевого дворянського самоврядування, особисті права дворян та порядок складання родоводів дворянських книг. Грамота починається довгим вступом про велич Росії, заслуги дворянства і милості до нього монархів: “*К вам обращаем наше слово, достойно знаменующиеся победительным орденом! Вас хвалим, о потомки, достойные предков своих!*” - цитата грамоти Катерини ІІ до дворян. Цими словами імператриця ніби характеризує дворян, підкреслюючи їхнє “*благородство*”, намагаючись отримати їхню прихильність та віднайти надійну опору [1].

Далі у Грамоті викладаються дворянські права і переваги. Ця частина ділиться на чотири частини:

- про особисті переваги дворян;
- про збори дворян, про реформу дворянського суспільства в регіонах;

- вказівки про складання і продовження родовідних книг в нових умовах;

- про докази шляхетного походження.

Як результат - дворянство різко відокремилось від інших станів, перетворившись на політично-панівний клас у державі. Саме 1785 р., вважається, роком початку “*золотого віку*” дворянства.

Грамота надавала такі привілеї дворянам, як те, що дворянське звання могло передаватися не тільки в спадщину, але й у випадку виходу заміж за представника шляхетного стану. Однак дворянка не могла передавати своє звання, “*вийшовши заміж за недворянина*”, але при цьому вона не втрачала ні свого звання, ні майна. Окремо обумовлювалося, що “*дворянське звання... отримується службою і працями, Імперії, і до престолу корисними*”.

Також “*благородний*”, іншими словами дворянин, не міг бути позбавлений життя, дворянської честі, гідності та майна без суду. Суд обов'язково має бути дворянським, бо “*не судиться благородний, окрім своїми рівними*”. Справи ж у кримінальних злочинах і злочинах, в покарання за які варто було позбавити дворянської гідності, честі або життя, не могли розглядатися без внесення до Сенату і затвердження імператора. Тілесні ж покарання були зовсім відмінні.

Найбільш важливим стало те, дворянство перестало бути зобов'язаним нести службу, тепер кожен вправі був приймати рішення сам, “*...дозвіл продовжувати службу і від служби просити звільнення по зроблених на те правилах*”.

Це остаточно виділило дворянство в привілейований стан, що всіляко підтримується і оберігається державою і в якому держава бачила свою опору. У ст.20 Грамоти сказано: “*... за всякого ... Російському самодержавству потрібний час ... будь-який шляхетний Дворянин зобов'язаний за першим покликом від Самодержавної Влади не шкодувати ні праці, ні самого живота для служби Державної*”. Дворянству надавався і перелік економічних прав: купувати села; продавати вироблений в селі продукт оптом; мати в селах фабрики та заводи; власності як на саму землю, так і на її надра і воду, а також на володіння і вільне розпорядження лісом, що росте на території власника; звільнення дворянських будинків від постою, а дворян - від особистих податей.

Встановлювалося повне і необмежене право власності, на придбання, використання та наслідування будь-якого виду майна.

Лише дворяни мали право володіти землею і кріпаками, вони також володіли надрами у своїх маєтках, могли займатися торгівлею і влаштовувати заводи, будинки їх були звільнені від постою військ, маєтки не підлягали конфіскації [1].

Дворянство отримало право на самоврядування, створило “*дворянське суспільство*”, органом якого було дворянське зібрання, наділене правами юридичної особи (що мало власні фінанси, майно, установи та службовців). Збори наділялися певними політичними правами: вони могли робити подання місцевій владі, центральним установам і імператору з питань “*суспільної користі*”. До складу Зборів входили всі дворяни, які мали маєтки в даній губернії. З числа повітових проводирів дворянства Збори раз на три роки обирали кандидатів у губернські предводителі дворянства. Кандидатура останнього затверджувалася губернатором чи представником монарха в губернії.

Належність до дворянського звання закріплювалася записом в “*Оксамитовій книзі*”, заведеної в 1682 р. Дворянські родовідні книги були розділені на 6 частин (за джерелами дворянства): дарування, військова вислуга, громадянська вислуга, індигенат, титул (орден), давність. Саме дворянські збори і повітові ватажки здійснювали складання “*Оксамитових книг*” і вирішували питання про допустимість до числа дворян тих чи інших осіб (існувало близько двадцяти правових підстав для зарахування до дворянства).

При Катерині першій дворянство і його свободи були закріплені в ряді положень і маніфестів. Дворяни стали реально вільними від рекрутської повинності, тілесних покарань, отримали право через дворянські зібрання клопотатися про станові потреби. Дворянство не тільки стало опорою держави, але і отримало повну свободу у своїх діях. Це був “*золотий вік*” дворянства, але він більше вимірювався не в грошовому, а в морально-правовому сенсі.

1. “Жалованная грамота дворянству” // history.doc.edu.ru

2. <http://revolution.allbest.ru>

3. *Исаев И.А.* История государства и права России. - М., 1996. - С.41-49.